

پراكتيزه كرنا بنه ماين رهخنا رهوشه نىبرى لسهر كومله چىرۆكىن

"شهفا دوماهينى" يا چىرۆكىنيس (جھلال مستهفا) دا

انتصار نجيب جوقى ، پشكا زمانى كوردى، كوليژا زمانان، انكوييا دهوك، هەرييا كوردستانى- عىراق

هدى صديق احمد ، پشكا زمانى كوردى، كوليژا زمانا، زانكوييا دهوك، هەرييا كوردستانى- عىراق

روندك محسن اسماعيل ، كوليژا پەروەردا بنیات، زانكوييا زاخو، هەرييا كوردستانى- عىراق

پوختە

رهخنا رهوشه نىبرى نيك ژىبۆرين رهخهينى يين نويه يين پشتى نوخوازي (بونادگهري)، گرنگين ددهته فهديتنا جۆرى رۆشه نىبرى، جفاك، سياست و ميژووين دناف تىكستين ئەدهيدا گهلهك جارن كو گرنگين ددهته باهتيز فەراموشكرى يان قەدەغەكرى دناف جفاكدا ب مەرما پيشه مەرنا جفاكى، لگهك هنديدا پىرۆزىن جفاكى، داب و نەريت و پىروباومەران لەهراچاف وەردگريت، لەورا زى ب رهخهكا ئايډولوژى، هزرى و پىروباومەرى دههته نياسين.

رهخنا رهوشه نىبرى ئامازەيهكا رهوشه نىبرى يە بەرى كو بهايه كنى جوانكارى هەيت، رهخهگرى وئ پىندى ب ريرهوى تىكست تيدا بهرههه هاق دىت و پاشى شروقه كرنى دكەت ئەوژى دا پيشنبارا چاره كرنى بۆ وئ كيشه و كىاسيا دەستىبشارى بكەت. ئەف فهكولين تەرخانكره ژبو فهديت و شروقه كرنا باهتيز هەمەجۆرين رهوشه نىبرى و جفاكى دناف چىرۆكىن "شهفا دوماهينى" يا چىرۆكىنيس (جھلال مستهفا) دا. باهتيز هەردوو چىرۆكىن هەلزارى ((زفۆك)) و ((كوشتنا خەوان)) ژ كەلتۆر و كەتواری جفاكى كوردى هاتيه وەرگرن، باهتيز چىرۆكا ((زفۆك)) هەتا نەو زى وەك هزر مایه بەلى ریزهكا كيمه، راسته تايين و رهوشه نىبرى د تىكه هشتا گەردوونى دا نيزىكى ئيك دبن، بەلى هەندەك جارن هەفركى و دووبەرەكئى دناف چىناندا دروست دكەت ئەفە زى دچىرۆكا ((زفۆك)) دا رەنگه ددهت، باهتيز چىرۆكا ((كوشتنا خەوان)) رەنگه دانا باهتيز سىاسى و كەلتۆرى و ئەفەينه.

پەيشن سەرەكى: رهخنا رهوشه نىبرى، بنه ما، رهوشه نىبرى، رهخهگر، كىاسى و چاره سەرى، كيشن جفاكى.

1. پيشهكى

رهوشه نىبرى چالاکى و پيشه چوونا هزرى يە، ئەفجا دناف چ بياقن ژيانى دا بيت. رهخنا رهوشه نىبرى زى وەك ميتودهكا رهخهينى پشتبهستنى لسهر نانا تىكستى دكەت لگهك گرنگيدان ب ريرهوى ژ دەرڤه، ب وئ واتايا كو تىكستا ئەدهى زۆريه يا لايهين ژيانى بخوه فه دگريت، لەورا زى رهخهگرى رهخنا رهوشه نىبرى ئەقان بياقان لگهك ئاستى رهوشه نىبرى جفاكى بهس دكەت و دگهك هنديدا شيسەر چەند شيايه ب هۆنەريوونا تىكستى ژ سنورى راستگويانه ين كەتواری دەربازەبيت.

2. پشكا ئيكى: رهخنا رهوشه نىبرى تيورى

ئەف پشكه تەرخانكره ژبو دانەنياسينا رهخنا رهوشه نىبرى ژلاين تيوريشه، هويركارين وئ هاتينه ليك كومهكرن بشى ئاواين ل خواری:

رهوشه نىبرى چالاکى و پيشه چوونا هزرى يە، ئەفجا دناف چ بياقن ژيانى دا بيت. رهخنا رهوشه نىبرى زى وەك ميتودهكا رهخهينى پشتبهستنى لسهر نانا تىكستى دكەت لگهك گرنگيدان ب ريرهوى ژ دەرڤه، ب وئ واتايا كو تىكستا ئەدهى زۆريه يا لايهين ژيانى بخوه فه دگريت، لەورا زى رهخهگرى رهخنا رهوشه نىبرى ئەقان بياقان لگهك ئاستى رهوشه نىبرى جفاكى بهس دكەت و دگهك هنديدا شيسەر چەند شيايه ب هۆنەريوونا تىكستى ژ سنورى راستگويانه ين كەتواری دەربازەبيت.

1.2 زارافى رەخنا رەوشەنبىرى

زارافى رەخنا رەوشەنبىرى ل سالا (1949) ئىن ژلاين ھىزمەندى ئەلمانى (تېودور ادورنو Theodor W. Adorno) د گوتارەكىدا بنافى (رەخنا رەوشەنبىرى و جفاكى) (1) ھاتە بكارئىنان. د زمانى ئىنگىلىزىدا پەيڤا (Criticism of culture) بكاردەھىت كۆ پىشتەر ب دەستەواژىن (Multi culturalism) دىسان (Media culture) بكاردەھات، لى نەھو ئەفە بەشەكن ژ رەخنا ناڤىرى، كۆ دزمانى عەرەبىدا (النقد الثقافي) و (الدراسات الثقافية) بكاردەھىن (2). بىنەرەق ئەقۇ پەيڤى ژ پەيڤا ئەلمانى (weltan schauung) ھاتىە وەرگىتن كۆ ب واتايا بەرىخودان بۇ جىھانى دەھىت، كۆ مېتودەكا سەرەكيا رەخنەيە و فەلسەفە ژى تىدا رۇلى دگىرىت، بىتى شىيانا جىھانى وەرناگىرىت، بەلكو عەقل و رەوشەنبىرى تاكى و چەوانيا كىرارى و تىگەھشتنا خەلكى دەربارەي جىھانى يە. ب واتايا تاك گۆھلىدەبىت، دىبىنىت، ھەسپىدەكەت، چىژىن ژى دىبىنىت ئەفە ئەندامىن لەشى دئىخىتە لڤىنى و تىشتىن دەرفە بەرجەستە دكەين و پەيوەندىن دكەين ب رىكا ئاخىتن، ئىڤسىن يان ئامازى (3).

ب گىشتى دىشىن بىژىن فەكۆلىنېن رەوشەنبىرى ژ ئەنجامى پىشكەفتنا ھىزرى يا سەدى (17) ئىن دروست بوو، ئەف پىشكەفتن دەھراپترىا بىياڤىن ژىانى دا دروست ببوو ب تايەق لايەن مۇڤايەتى (فەلسەفە و زانستى جفاكى و ئەنترىپولوگىيا) ب ئەقۇ يەكى ئەدەب ژى ھەفتەرىب ژى دناڤ جفاك و زماناندا گۆرانكارى و پىشكەفتن بۇخوڤە دىت ب تايەت ل ئەلمانىا و روسىا و ئىنگىلترا. ئەقۇ ژى كارتىنكرن ل رەوشەنبىرىەتى كر و پتر جھى خوە گرت و زاراف بەرەلەڤ بوو (4) .

ھەژى گوتى يە جوداھى دناڤەرا (فەكۆلىنېن رەوشەنبىرى) و (رەخنا رەوشەنبىرى) بىدا دەھىتەكرن، ئەفە ھەروەكۆ زارافىن (فەكۆلىنېن ئەدەبى و رەخنا ئەدەبىە) ئىكەم واتا كىرارىن رەخنەيە و مېتودىن ئەوانە، دووم واتا كىرارى بۇخوڤە، زارافى (فەكۆلىنېن رەوشەنبىرى) زىدەتر دىياڤى فەكۆلىنېن كارى و شروفەكارى و تىورى و رەخنەيە داىە، لڤىرە ئامازە ب زارافى (فەكۆلىنېن رەوشەنبىرى) ھىتدجھى خوەدا نىنە، ئەفە ژلاين زانكوييا (بىرمىڤام) فە ل سالا (1971) ئىن ھاتىە دىباركرن، كۆ فەكۆلىنېن رەوشەنبىرى دەھىنە بكارئىنان بۇ ئامرازىن راگەھاندنى، رەوشەنبىرىا خەلكى و جىھانى، داىبىژىن ئاىدولوژى، ئەدەب، زانستى ئامازان و داىبىژىن كرىدايى رەگەزى و لڤىنېن جفاكى و ژيانا رۇژانە و بابەتېن دىتر (5). بى ئاوايى زارافى رەخنا

رەوشەنبىرى، فەكۆلىنېن نىرنا ئىسەرى دكەت بۇ جىھان و تىشتى تىدا روىدەمن ژ بىياڤ و بسپۆرى و چالاكىن جودا. رەخنا رەوشەنبىرى كرىگىن دەمەتە تىكستىن ئەدەبى دىن چارچۇڤەكى مېتودىدا كۆ تىدا پەيوەندى يا تىكستى لگەل رەوشەنبىرىەتى ژ لايەكىڤە و دناڤەرا بزافا جفاكى و ھۆشى خەلكىدا ژلاين كەتوار و خۇيەتى و شىيانىن جفاكى ژ لايەكى دىترڤە دىاردكەت.

2.2 تىگەھى رەخنا رەوشەنبىرى

چەمكى رەوشەنبىرى بۇ كۆمەكا زانستىن مۇڤايەتى دزڤىت وەك (رەوشت، داھىنانا مۇڤى، ھۆنەر... ھىتد) ئانكو چەمكەكى كۆمە، ھەروەسا دىشاندايە مۇڤ بىتى ژى رەوشەنبىرىئى ھەلگىرىت و پىشكەبەت، ئانكو دىاردەبەكا جفاكىە، فۆرمەكە ژ فورمىن پەيوەندىكرنا مۇڤان (6). بىنى يەكى رەخنا رەوشەنبىرى چالاكىيە، ئەكۆ بىياڤەكى زانبا تايەتە، رەخنەگرىن رەوشەنبىرى پراكىنزا تىگەھ و تىورىن خۇ لىسەر ھۆنەرىن پاىە بلىند و رەوشەنبىرىا خەلكى و ژيانا رۇژانە دكەن، كەواتە ئارمانجا وى تىكەلى و دەربازبوونە، ھەروەكۆ چاوا رەخنەگرىن وى ژ بىياڤىن جودا ھىز و تىگەھىن ھەمەجۆر بكاردەھىن، بىنى چەندى رەخنا رەوشەنبىرى تىورا ئەدەبى و جوانكارى و رەخنەيە بۇخوڤە دگىرىت، ھەروەسا ھىزرا فەلسەفى و رەخنا رەوشەنبىرىا خەلكى فەكۆلىنېن دكەت، سەرەرابى شروفەكرنا (تىور و بىياڤىن زانستى ئامازان) و تىورا شروفەكارى يا دەروونى، ماركىسى، جفاكى، ئەنترىپولوگى، فەكۆلىنېن پەيوەندىا و لىگەرىان ل ئامرازىن راگەياندىن و ئامرازىن دى، برەنگەكى رەوشەنبىرىا ھەڤچەرخ و نەھەڤچەرخ ژى بۇخوڤە دگىرىت (7).

رەخنا رەوشەنبىرى، چالاكىەكا ھىزرىيە، پىشكەستى لىسەر رەوشەنبىرىن دكەت ژ بىخەمەت فەكۆلىنېن دناڤ تىكستىن ئەدەبىدا (8). ھەروەسا بزافەكە ماوەكى درىژ فەدگىرىت و پىشكەستى لىسەر و ئەوان مېتودىن رەخنەيە دكەت بىن پىشتى بونىاتگەرىن دەرەكەفتىن (9). دىسان لىنرىنەكە بۇ ژيان و ھىياپىن ژيانا ئاساپى و كەرەستە و لڤىن و چالاكىان، ژبەر كۆ ئەفە بىياڤى ژيانا جفاكىە، كرىگىن دەمەتە بەرھەمى رەوشەنبىرىن بەرجەستەكرى و پىشەسازىا كرىدايى ژيانا رۇژانە و كەتوارى رۇژانە ئاراستى فەكۆلىنېن رەخنەگرىن رەوشەنبىرى يە، و داكۆكى لىسەر كودانى فەلسەفى دكەت بىن كرىدايى ژيانى ھەر ژ خوارن و ماددەت و شىوازى ئاخىتنى و دەبىدارى... دىسان ھەر تىشتەكى ئىنگەھى بىس دكەت و كارتىنكرنى ل جفاكى و ياساپىن پۆلىنكرنى دكەت.

جفاكى قەلەف بەربەن (ششى) دەستىپىكى ژ رەوشەنبىرىن نيويوركى ل دوماهىكا سالين سىپاندا دەننە گرىندان، ئەو ژى (لېچ) دىپىت: (كارى ئەدەبى لەف رەوشەنبىرىن نيويوركى دياردەبەكە قەكرە ژ بۇ شروڧەكرنا دىت و بوچوونىن گەلەك تيوران بۇ دىشچوونا گەلەك تىكست ئەدەبى؛ چونكى رەوشەنبىرىت گەلەك لايەنان بۇخۇفەدگىت و دىچىتە ناف بىياقن ئابوروى، جفاكى، رەوشى، كىرارىن رەخنەبى و سىياسى، گىنگى پىندانا ھىزىيە (16). مېژوويا پەيدا بوونا وى بۇ سەدى (18) قەدگەرىتەقە ل ئەوروىا، بەلى دناقەراستا سەدى بىستىدا چەند گەورىنەك ب سەرتا سىت زانىنى و مېتودى بى رەخنا رەوشەنبىرىدا ھات (17)، رەھ و رىشالىن وى بۇ سال (1869) قەدگەرىت دەمى (ماتىو ئارنولد) پەرتوكا (رەوشەنبىرى و قەربالغ) بەلەقكى كۆمەك گوتاران بۇ، گىنگى ب تىگەھەكى تايەت رەوشەنبىرى دايە شروڧەكرن و پاشى چوونا ئەوى بۇ بىياقن جفاك و ئايىن و سىياسەت، رەوشەنبىرى ب واتايا قەكولنەك دروستە نالقيت بەلكو، بىتى ھىزەك لقىنا زانستى و رەخنەبى پەيدا دكەت و دىسان رەوشى و جفاكى بەرەف كارىن باش دەت (18)، ل سال (1992) قەدگەرىت (فىنست بلىنىش) پروژەكى ئاشكرا ب ناڧى (رەخنا رەوشەنبىرى پىشى بونىاتگەرىن) بەلاف دكەت، ھەر تىشەك ب ئاشكرا ھانىە دارىتن، لگەل دارىتتا ھندەك بوچوونىن جودا دىياف و بسپورىا جودا دا ۋەكو چىنە دبوو رەخنا رەوشەنبىرى ژ بىياف و شىوازىن دى بىن رەخنەبى بىتە دىران، ب تايەت ژ ئاراستىن رەخنەبى بىن ب كىيار دناقدا بكاردەن، ۋەكو فېمىزىم و مېژوويگەرىا نوى، پىشى داكىركىن و رەخنا دام دەزگەھان... (19) ئەف رەخنە ژ بۇ پراكتىزەكرنا رەوشەنبىرىتە ل سەرتا تىكستىن ئەدەبى، كا بابەت تىكستى چەند گىنگ و كارتىكەرە و لگەل پىدقۇياتيا بەلەقكرنا بابەت سەرھلادايە.

4.2 بىنەمايىن رەخنا رەوشەنبىرى

پىشوازىيا گەورىنا جۆرى ژ بۇ كىيارا رەخنەبى و ئەوان گەورىن بىن بۇ قوناغا پاش نويخۇزىن دروست بوون، رەخنەگرىن رەوشەنبىرى ھاندان ژ بۇ رەخنەگرىت ل سەرتا بىياتى دابەشكرىن ئەو بىياتى (قەكولنەن ھۆنەرى ھىلايەنە ژىك جوداكرى ۋەكى تەلەفىون، رىكلام، روزنامەگەرى، وىتى گەلىرى، فۇلكلورى، بىنەمايىن پەبەندىن نوى، ئەنتروپولوژيا و زانستى زمانى) لى ئەف دابەشكرنە يا دادپەررورەرانە نەبوو؛ چونكى بىتتا رەوشەنبىرىا دى (رىگرى ل دىتتا لايەنەن ھۆنەرىن رىكلامەكى بۇ نمونە كەت، ھەرەكى ئەوى رىگرىا ل سەرتا دىتتا ھندەك رەگەزىن ئاگەھداركرىن ژ بۇ كارەكى ئەدەبى دەننەكرن، ئەف چەندى رەخنەگرىن رەوشەنبىرى

دەرخنا رەوشەنبىرىدا ۋەسا دەننە پىشوازىكارن، رەگەزى سەرەكى دىپولنكرنا رەوشەنبىرى و دىسىستەمى ژيانا جفاكى (ھىيا) ئەكو سنور يان پلانا پارفەكرنى دياردەكەن. ئەفە سىپايەكە كۆمەلگەھىن مروفايەت ژىك جودادكەت (ھەر ملامتەك ب ھندەك تايەتەندىان دەننە ژىك جوداكرن ئەو ژى ب رىكا كۆمەبىن تاكى و پلانا كۆمى دياردەت (10) ھندەك جارن بى شىوى دەننە پىناسەكرن (كىيارەكە بىك دەت ژ پىشكىنا رەگەزىن جفاكى، سىياسى و لگەل ھەولمانى بۇ سەربەخۇيا ئابدولوزيا نەستى ئەوئىن ئەندامىن كۆمەلگەھى ھەلگىرتىن) (11). ھەرەسا رەخنا رەوشەنبىرى لگەكە ژ لقىن رەخنا تىكستا گىشى، پاشى ئىكە ژ زانستىن زمانى و كىلگىن (زمانى) ب رەخنا نافەكى ژى يا كوتارخوونىن رەوشەنبىرى پىشەستى ل سەرتا دكەن، دەمى جۆر و شروڧەكراندا (12). ئەف جۆرى رەخنى كىيارەكە ۋەسەف و شروڧەكرن و ھەلسەنگاندا رەوشەنبىرى دكەت، دىسان پىشكىنا بىياتى رەوشەنبىرى دكەت ب ئامادەكرن ل سەرتا دەننەستىا بىرو بوچوونان (13). ئەف رەخنە دىتە ئەگەرىن دياركرنا گەلەك پەبەندىان دپارچە فىساناندا، ھەرەسا بكورترنا بەردەوامى دانا رەخنى ژلاىن (جفاكى و سىياسى... ھەت) رادىت، ئەف رەخنە دىتە ئەگەرىن دياركرنا گەلەك لايەنەن گىرداى تىكستىقە، مەرم ژىرنا رەخنا ئەدەبى بىنە بەلكو ئارمانج قەگەھاستنا گوتنا رەخنى يە بۇ گوتەكا جوانكاريا دروست (14). كەواتە رەخنا رەوشەنبىرى قەكولنەنا ناڧا تىكستى بۇخە دكەت، كەتورنى ناف بەرەمى و ھۆنەرىبوونا تىكستى دگرىن، دەھمان دەمدا ھۆكارىن دەرفەى تىكستى ژىرناكەت و رەخنەگر ھەولادەت بىخىتە خزمەتا شروڧەكرنا تىكستىدا. ئارمانجا وى ھىشاركرن و باشترنا جفاكى و بەرەمىيانا مروفەكى پتر ھۆشمەند و بزا قەكەرە.

3.2 سەرھلادانا رەخنا رەوشەنبىرى

سەرھلادانا رەخنا رەوشەنبىرى بۇ سىپەك سەدى بىستى قەدگەرىت، ژەركو دى سەدەيدا فەلسەفە و عەقل و پىشكەفتنا جفاكى بۇخۇفە دىتە، بەلى دوماهىكا شىبىستا ژ سەدى بىستى شىوازەكى بەرفرەتر بۇخۇفە دىت و پتر ئەزموون ھاننە ئەنجامدان، ژەركو پتر تىكەلى بىياقن ئابوروىت، سىياسەت، ئايىن و بازاركرن و دەستەلات... ھەت بوون و ئەف چەندە پتر دىكستاندا رەنگەدا (15)، بەرفرەھكرنا رەخنا رەوشەنبىرى ژ بۇ چالاكىن مروفايەت دىزىت تاكو دەرفەت يا قەكرى بىت ھەمەبەر شىوونىن جۆرا و جۆرىن چالاكىان، ئەو ژى ژ بۇ زىدەكرنا ھۆنەرى دىزىت، ئەف دياردە ب دەستىپىكا لقىنا رەخنا رەوشەنبىرى ب رەخنا

مەزنان، بەلى دەلاھتا راستگويى يا گرىنداي رستين نافەرۆك و پىقەرىن پەيوەندىپىن زمانى و سنورىن وانە(23)ب فى شىئوى ل خوارى:

○ دەلاھتا لىقىن: گرىنداي پەيوەندىكرىن يە.

○ دەلاھتا نافەرۆكى: يا ئەدەبى و جوانكار يە.

○ دەلاھتا جۇرى: خودان دىنەكا رەخنەيا رەوشەنبىرى يە، كو گرىنداي رستا رەوشەنبىرى يە.

● ئەركىن رىكخستى: ئەركىن رىكخستى رىئىشاندرە ژۇ دەستىشانكرنا كار و رەفتاران، ب رولى تەمامكرنا ھەردوو دەلاھتەن راستگويى و نافەرۆكى دىنىت، (غەزىمى) پىشېنىيا ئەركى رىكخستى د نەخشەن پەيوەندىيا (ياكسون)بدا دياردكەت، بدىتتا ئەوى كارى ئەركى شەرى ئاشكرارنا ئەوان كارتىكرنا ئەوين جوانكاريا زمانى شەرى دروستدكەن(24).

ب ئەقى چەندى رىكخستى ئستراتىجىيا سەنتەرى دىروازى نىزىكيا رەوشەنبىرىدا دروستكرى، ھەر رەوشەنبىرەك ھەندەك بەلپىن رىكخستى ژۇ ناسنامەيا خو دەھلەزىرىت و ھەولەدەت كاريگەريا ئەوان دىكخستىدا بەلىت.

(غىرتس) دىبىت: (كەرەستىن ھىناپىنە دەستەھلاقى ل رەفتارىن مرۇقان دكەن: ژەركو مرۇف ژەمى گيانداران پتر پىشېنەستى لسەر كەرەستىن كوترولكرىن پىن دەرۋە و پروگرامىن رەوشەنبىرى بۇ رىكخستى رەفتاران دكەن(25).

پىشېنكرنا رەگەزى بورىن رىكخستى ژۇ نمونەيا (ياكسون) ى يا پەيوەندىكرىن دگەل ئەركى رىكخستى، دەلىقە ل ھەمبەر لىگەريانا رىكخستى قەدكەت (ئەوين دەستەھلاقى لسەر مە و گوتارىن مە دكەن)، ئەقەپە گرىگيا ئەركى رىكخستى ب رولى دەستىشانكرنا پىشكەفتىن گشتى ل دۇر سروسىتى بىئاقى رەوشەنبىرىن جفاكى رادىبىت.

رەگەزى رىكخستى ئەوى (غەزىمى) ژۇ تەمامكرنا ھەر شەش رەگەزىن (ياكسون) ى دانايى ب رەگەكى (فرىكەر، نامە، وەرگر) كو دەمى دەھتتە ھەرتن ب رىكا ئامىرى پەيوەندىكرىن دگەن) ھەمەجۇريا ئەركى زمانى لدويف جەختكرنا ئاخىتەكەرىپە لسەر رەگەزەكى ژ ئەقان رەگەزان، ل وى دەمى ئەركى ئەدەبىي جوانكارىن دروست دىبىت دەمى نامە جەختى لسەر خۇە بخۇە دكەت(26). زىدەكرنا ئەركى دوماھىكى ل دويف دىتتا (غەزىمى)

ھاندان ژۇ پىشېنەستى لسەر ئامىرىن شەرۋەكەن و وەرگرنا تىبىنپىن رەوشەنبىرى ژۇ تىگەھشتىن و رافەكرنا تىكستان(20).

ئەقە بانگەوازىيا (غەزىمى) يا ديارە، ئەوين كو ھاندان لسەر كۆمەكا رىكاران و رىئاپىن گرىنگ راوەستىن، كو ژ تىگەھىن تىورى بەرھەم ھىناپوون وەكى بنەماپىن سەرەكى بوون ژۇ رەخنا رەوشەنبىرى، ژۇ تىگەھشتىن تىكستا دگەل ئاشكەراكرنا شىوازىن رىكخستى ئەوين دناف تىكستىدا لىقىن دكەن ژۇ دروستكرنا كارتىكرنەكى د پىكەتەيا جفاكىدا و پالانا ئەوى ل سەر كارابون و كاريگەربوونى دگەل گوتارا ھەقدۇ. ژ گرىگەرتىن ئەوان پىنگافان:

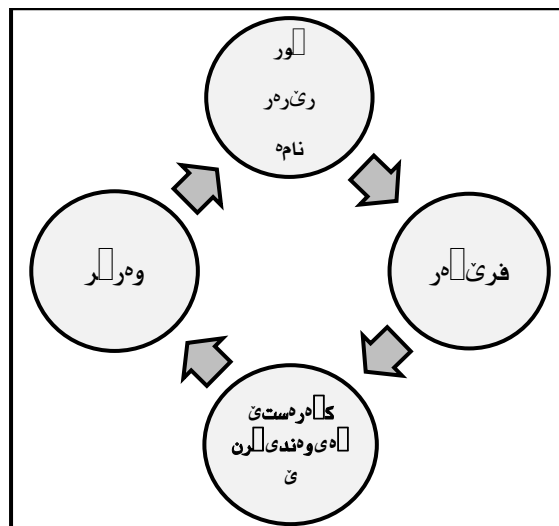
● دەلاھتا رىكخستى(النسق): ژۇ دەستىشانكرنا دەلاھتا رىكخستى، پىدقىە ب گشتى ئامازى ب رىكخستى بدەين، ئەو لدەف (تالكووت) بارسونز (Talcott Parsons) خودان تايەتەندىپەكا كۆمىيە دكەھتە ژىر بىئاتەكى جفاكى پى خودان رىورەسمىن كۆمى، رىكخستى لدەف شىسەرى مەغرى (عبدالفتاح كىلگىو) (بەپىن جفاكى، رەوشىنە) ئەوين خوندەقان و شىسەر پى كارادىن، كو ھزرا وى لسەر كۆمەكا تىكستىن زانباريان يا قەكرىە و وان ھزرا تىكەلى بىئاقى تىكستى خو دكەت ب ئەقى چەندى سىماپەكى تىكەل دروست دىبىت، دسروشىتى خودا رىكخستى رەوشەنبىرى چ ھەبوونىن سەرەخو و جىگىرىن بەلكو ئەو دناف ھەندەك تىكستىن دىدا دگەھىت، ئەو وەكى بەرنامەكى كوترولكرىن لسەر كار و ھزرىن داھاقى ژۇ ئەوى كوما مرۇقان ئەوين گرىنداي ئەقى رىكخستى رەوشەنبىرى كاردكەت (21).

● رستا رەوشەنبىرى: ئەو بەرامبەرى جۇرىە ژۇ ھەردوو رستىن (نافەرۆك و ئەدەبى) ئەم دشىن برىكا دەستىشانكرنا كەگەھەرى دناقەرا ئەقان جۇراندان بەكىن، رستا رەوشەنبىرى تىگەھەكە ژ پىلپىن ھویرىن پىكەتە رەوشەنبىرى ئەوا دەرىپىن جىاواز دەردىئىخت (22).

رەخنا ئەدەبى پرۇژى خۇ لسەر دروستكرنا پەيوەندىيا تىكست و بەرھەمىپىنانا دەلالى ئافادكەت، برىكا دەستىشانكرنا دوو جورىن دەلاھتا (راستگويى و نافەرۆكى) بدىتتا وان ئەدەبىياتا تىكستى لدەمى زىدەبوونا شىانپىن بەرھەمچىنانا دەلاھتا نافەرۆكى زىدەدىن چ پىقەرىن ژامەبى دناقەرا ھەردوو دەلاھتاندان نىن، چىدبىت ئىك دەلاھتا نافەكى تىكستەكا تمام يان كۆمەكا تىكستان رىك بىختى يان رىستەپەكا بتى وەرگىرىت وەكى گوتەكا

بۇ رەخنا رەوشەنبېرى لى ناکوکی دئەوى چەندى دايە، تىگەھى کلاسیکی ژۇ داپوشینا (التوریه) نامازی ب وانايا دویردکەت، ب ئەفنى چەندى ئەو رەخنا رەوشەنبېرى دى ئىنیته ژیر پروسا ھۆشمەندی و دکەته یاریهکا جوانکاری و زانستەك دجوانکاریا زمانیدا، برەنگەکی بئیههرکریه بېیتە کەرستیهکی رەخنەبی د خواندنا گوتاریدا، کرای رەخنەبی سنورداریکریه د بیافنى ھۆشمەندییدا و ئەرکی رەخنەگری ئیدی ئە ئاشکراکریه بەلکو، شرؤفەکرە دیسان ئەو داهینانا جوانکاری ناکەت بەلکو دیاردکەت کا بوچی تىشتى جوان بى جوانه(30).

کارەکه کارلیکا رەوشەنبېرى لسەر دەسەبىنىت، چونکی دهلەلتین زمانى شیان نین همى تشتی فەشارتی دناف زمانیدا ئاشکرا بکەن، لەورا ئەو ل دوماھې لسەر دهلەلتا ریکخستنى راوستیان وەکی جورئ سېئ ل سەر ھەردوو دهلەلتین (راستگویی، فەشارتی) زیدەدیت. ب ئەفنى چەندى رەخنا رەوشەنبېرى پشتبەستن لسەر دهلەلتا جورئ کریه؛ چونکی زمان نەشیت سەرەخۆ بېیتە دیت، بەلکو لویف دنافیکداچونەکا مەزن دەیتە دیت ئەوژى (ژینگەه، مێزو و شارستانیەت)(27) .

وینە پش زیدەکرنا رەگەزى دوماھې

• دانەرى دولايەنى: دکريارا رەخنەبىدا ئەوا ریکخستنا رەوشەنبېرى بخوفەدگرت دوو رەگەزین سەرەکی هەنە، 1-ئەگەر ئەو ل ناستى تيور و تىگەھى رەخنەبی بچە نەهات ئەم دى لدف خو تايەتمەندییا رەخنەبی دەبى بى کو ئەو رەخنەبیت دیافنى لیکنیزیکیا جوانکارییدا ئەوا سیستەمى ئەدەبى بەرهم هینایى. لیک نيزیکبوتن رەوشەنبېرى ئەوین پىشتى قوناغا نویکرئى دروستبوتن دوو داهینەر دھینە راگەھاندن ئیک تاکیه و ب داهینانا ئەدەبىیا جوانکاریفە گرئدايه، 2-داهینەرى دووى ب کريارا ریکخستنى دهلەلتا ریکخستنى گرئدايه(31). دیسان گرئدایى لایەنى رەوشەنبېریه وەکو تىگەھەکی سەنتەرى، ب ئەفنى چەندى داهینەرى جوانکاری دېتە دىقەلانکی داهینەرى ریکخستنى بى رەوشەنبېرى. د ئەخامدا دیارە رەخنا رەوشەنبېرى حاشاتېن ژجوانکاری ناکەت ئەوا بى وئ ئەدەبى چ ھەبوون نەبى، لى ئەو تشتی ئەوئ دقیت بسەبىنىت دیارکرنا راستى و داهینانا داهینەرى و ھزرا وەرگرئ بەرھەمى رەوشەنبېرى یە(32).

• مەجازا گشتى: دیافنى رەخنا رەوشەنبېرىدا تىکست ژۇ ھندەک مەرەم و فەشارتین رەوشەنبېرى بىن مەجازى دھینە فەگوھاستن، ئەو یا کارایە و ژ بکەر و ئاراستەکەرەکی بىنک دھیت. کو ب ئاوايەکی ب ھیز و فەشارتی دەربیرتەکا بەلز ژۇ دەستەلانکرئى لسەر ریرەوئ جفاکی و ئاراستەکرنا رەفتارین مېشکی و ھەزوکی کاردکەت، مەجازا گشتى نەبتنى یا گرئدایى رستین تاکە، بەلکو بەرفرەھ دېت تاکو گوتارى ب تمامی وەرېگرئ تانوکە مەجاز بىناق سەرەکییە د تىکستیدا(28)، ئەوا پىدفی جەخت لسەر بېیتەکر ئەو مەجاز خودان بەیەکی رەوشەنبېریە نە بتنى بەیەکی رەوانبىژى جوانکاری یە، وئى رەوانبىژى دەستەلانکى لسەر تىگەھى مەجاز و کارى وئ دکەت، مەجاز بوپە پرۆژەبەکی ھەستی و تىگەھى دەستەلانکى ل بەرھەمھینانا د پشوازىیا تىکستان دکەتن(29).

5.2 پشەنگین رەخنا رەوشەنبېرى

دەر مېتودەکا رەخنەبىدا کومەکا کەسان دەستپشخەر بوویە ژۇ دانەنیاسین و فەکولینا ئەوئ مېتودئ، ئەقین لخوارى ژ نافدارترین سەرکیشین رەخنا رەوشەنبېرى:

1.5.2 فسنست لیتش (Vincent B. leitch)

فەکولەرەکی ئەمەریکی یە ل سالین ھەشتیان ژ سەدى بیستى خزمەتەکا بەرچاف ژۇ رەخنا رەوشەنبېرى کریه، ھەولدانایى ژۇ ھندى بوویە رەخنا ھەفچەرەخا وى دەمى ژ چارچؤفنى رەخنا فۆرمالیستی دەربکەفیت و گرنگى ب نافەرؤکی بېیتەدان ب تايەت بابەتین رەوشەنبېرى و ئەوین رەوشەنبېریا جفاکی پشەفەدەبن. دپەرتوکا

• داپوشینا رەوشەنبېرى: دتىگەھى داپوشینا رەوشەنبېرىدا دوو لایەن سەرەکی لور دوو دهلەلتانە، ئیک یا دویرە و یادیتىر یا نيزیکە، ئەفە پینگافەکا گرنگە

روويى نافرې هاتى مانا و چينا كاركهه وهك خۆ و نهفيان و نهشيانا وان بۆ پيشقهچوون و رهوشه نېرېهتې يه، ئەفه بوو ئەگەر خۆ ژ پشكداريا لايهني سياسيەت دوير بكت وهك نامرازكې رهوشه نېرېهتې، في ژى وهكر نهگههته نارمانجا خۆ د فهكولينين خۆ يېن رهوشه نېرېدا(34).

3.5.2 رھوند وليامز 1921-1988 Raymond Williams

ديتنا (رېموند) ژېو رهوشه نېرې يا گرېدايې ب تابوولوژيايې بوو، ئەو تشتې رېموند تايهتھندكې ژ رابھرين دى، ئەوه كو بدېتھنكا جياواز تھماشه ي رهوشه نېرېن دكر، رهوشه نېرې وهكي رھنگھه دانھك ژېو ياسايهكا تابوري نھدانا يھ. ديسان ئەوى جھخت لسھر (مروفايهتيا مروفان كړيه دگھل خو دويركرن ژ دھستېشائكرنا چينين جھكاي و هھفركيا چينايهتې دييافې شلوفھه كرنا هيزېدا ئەوا كو رهوشه نېرې دگوهورېت، چونكي چالاكيا رهوشه نېرې و داهينانا رهوشه نېرې گرېدايې سيستمېن جھكاي نېن، بهلكو ئەو دوو رھگھه زېن سھرھكېنھ د بېنكھينان و دروستكرنا سيستمھ و ژينگھه ئەوى دا(35). نافرې ژھوان پيشه نكايه بېشئېخستن ئېخستيه تيگھهين رهوشه نېرېندا برېكا بهرھه مېن (رهوشه نېرې و جھك) و (شورھشا درېژ) شيا بچيته ناف بئايي تابووري و جھكاي و سياسي ين كومهلگھهيدا، لېويف قان هزرا چينايهتې شروفھه كړيه و ديسان شيوازين نوي يېن هزركرنې ئەوين ژ ئەنجامېن ژ هھفركيا وان پھيدادېن. تيندا دياردكھت رهوشه نېرې بېدقې هھموو لايهني ژيانې يھ و نھشئېن جودابكھين، رؤل دروستكرنا رهوشه نېرېا مروفايهتېدا هھيه و ئەفه كومھلگھهين تايهت دروستدكھت(36). كھواتھ ب ديتنا وي رهوشه نېرې رېكھكا تھمامھ بۆ ژيانې و بتي كارين هزري و نھندېشھي نېنھ. نافرې دوو شيوازين سھرھكي دانايھه و حاشايې ل هندی ناكھت كو هوكارين تابوري كارتېكرنې ل رهوشه نېرېن دكھن، زېدھباري تابوريھتې چھندين ئالافين دى كارتېكرنې دكھن مينا (مېژوو، شيانين تاكي). هھروهسا بهحسا رهوشه نېرېا چينا كاركھر د شورھشا پيشھسازيدا كړيه، دوى دھميدا بهرھه مېن ئەدھي و هۆنھري د ئاستھكې لاوازدا بوون بهلې في چيني شيا گورانكاريا د شيوازي ژيانې بگشتي و دھزگھهين راگھاندنې ب تايهتېدا پھيدابكھت، ئەفه ژھر پالېشتيا چينا نافرې بو ژېو كارين كومي، ب في ئاوايې شيان خۆ و ژيانې پيشقه بھېن. ئەفان بۆچوونين وي كارتېكرن ل رھخنھگرين رۆژئافا كړيه و شيان دشلوفھه كرئېن خۆدا مفايې ژى وھرگرن(37).

4.5.2 كلود ليفي شتراوس 1908-2009 Claude Levi Strauss

خۆ يا ب نافي (رھخنا ئەدھي و بهھا) دا بابھتې رھخنا رهوشه نېرې ئازراندھي و هھروهسا ل سالا (1987) ين كومهكا گوتاران لھور رھخنا رهوشه نېرې بهلافكرن كو تيندا نامزھ ب لايهني تيوري و پراكئيكې ين في رھخني هاتيهكرن. هھولداين نافرې دفي بواريدا ژېو هندی بوويھه دياركھت ژانرين ئەدھي لگھل جھكاي پھيوھنديھكا دياليكتي هھيه، ژ لايهكېفھ بهرھھم ژ كارېگھه رېين جھكاي فالانېنھ ئەمخاچ كياسيان دياركھت و داخواز و پيشنيارا چارھسھرين بكت، ژ لايهكې دېفھ ئەف بهرھھم پشكدارين د دوبارھ بهرھه مئېنان و بېشئېخستنا جھكاي دكھت.

2.5.2 ماتيو ئارنولد (Matthew Arnold 1888-1822)

ھوزائشان و ئيسھس و رھخنھگرې ئېنگلېزي (ئارنولد) د پھرتووكا (رهوشه نېر و ئازاوه) ئەوا ل سالا 1860 ي چايدايې تيندا دياردكھت، رهوشه نېرې هيزھكا گيانھ هھمبھري ئاييې دھيت، بهلې ئەو بسھر ئاييې دكھفيت؛ چونكي ئەو گشت ئەزموونين مروفايهتېنې ژلايې (ھونھر - زانست - ھوزان - فھلسھفھ - مېژوو - ئايين) بهرچاھ وھردگريت، بديتنا وي رهوشه نېرې رزگاركھري جھكايھ و ئەركي سھرھكې رھخني خواندنا بابھتيانھ و بېشكېشكرنا نمونھي و هھولا ئەنجامدانا باشئېيھ دجھپانيدا. ديسان خودان گوتارھكا كارېگھر بو ب نافي (گرنگيا رھخني ددھمې نھؤدا) ل سالا (1865) بهلافكريه، ئەو دژي نھرستوقراتيا و دېفھلانيكن وانابوو و حھز ژ چينين جودا دناف جھكاي دكھت؛ چونكي بديتنا ئەوى ئەف چينھ كاري رهوشه نېرېا بلند بزھمھت دكھت؛ ژھركو رهوشه نېرېن پھيوھنديھكا راستھوخۆ ب سھركئشيا تابوريھه هھيه(33). نافرې وھسا دېنييت رهوشه نېرې فھكولينھكا دروستھ، ئەم ژېو لايهني مروفايهتې و پيشكھفتنا لايهني جھكاي بېدقې دېين، خھلك ژي ب بهرېخۆھدانا رېكېن دروست رهوشه نېر دېن.

نافرې وھسا دديت ل سھدي (17) ين ل برئانيا خھلك بهرھف مادېيھتې چوون و گرنگي ب ئاميران ددان، بهلې دگھل هندیدا بهحسا ل پېرؤزيا ئاميرا و مھترسيا وان كړيه، رهوشه نېرې وي دھي بدھستھه دئېت ب زانينا پتريا بابھتېن ژېو جھكاي دگرنگ و ئەوان تشئېن خھلكي كيم زانباري لسھر هھين و هھبوونا بېزانينا لسھر هھبوونا باشئېن پېروباوھر دجھپانيدا. جھك بېدقې ب خواندنا ھوزان و ئەدھبېيھ داكو بشئېت خۆ نېزكي تھماموونې بكت و جھك بهرھف باشئېرووني بچت. ديسان چينا كاركھر حھي مھترسيې يھ بۆ جھكاي؛ ژھركو بۆ خۆھشي و بېدقيايئېن خۆ دشئېن لايھنگيريا سياسيەتې بكھن و ئەفھ ئازاوي دروستدكھن لھي رهوشه نېرې و شارستانېھتې، چارھسھركنا وي بېدقې ب خواندن و زانئېيھ. ئاستھنگارووب

نەگورى و ئەف نەگورە دەھىلىت د شىئوى چالاكيا نەستى يا مېشكى (مېشك) نشتەكە ژ تشىن كۇ كارى وى ئەركە يان دروست دكەت ھندەك ياسايان لدهف ھەميان ئەو ژى يىن دەستپىكى و يىن نوى چونكى ياسايەك ھەيە ئەو ژى ياسايا بىئاقى نەستى خودى سروشتى يە(41).

5.5.2 فريدريك جيمسون (Fredric Jameson)

رەخنەگرى ماركسى پېنشىيارا ھندى دكر كۇ سەردەرىن لگەل بەرھەمىن ئەدەبى بەكەن وەك ئالاف و بەرھەمەكى رەوشەنپىرى، بۇ شلۇفەكرنا ھەر تىكستەكى پىندى ب دىتلىن رەوشەنپىرى دىين، ژ دەمى مېژوووي يى تىكست بەرھەم ھاتى و جفاكى تىدا ھاتىە ئىسىن، رەخنەگر پىندى ب رىرەو و سالۇختىن دەرفەبى ھەيە ئەو ژى رۆھنكرنا لايەنن تىكستى. كەواتە رەخنەگر نەشىن نافەرۇك و فەگىرانا كەتوارى و كىيارىن شىوازى و زمانى پىشتىگورە پاقىن ئەو يىن كۇ ھارىكار بوويىن د بەرھەمىننا بەرھەمىن ئەدەبىدا(42). نافەرى دوپاقى ل ھندى كرىە فەكۆلىنن رەوشەنپىرى لسەر بىنەمايىن فەكۆلىنن ئەدەبى يە، و دنافا فان بەرھەماندا لايەنن مېژوووي و جفاكى يىن تىكستى دگرنگ ب تايىەت: دەمارگىرى، چىنەبەتى، رەگەز... پەيوەندىا وان ب بەرھەمى رەوشەنپىرى و دانانا ھىزى دناف جفاكىدا پىشتى خواندەفان بەرھەمى دىوئىبىت(43).

بى شىئوى لگورەى خواندنا مە دىشىن چەند مىكالىزم و پىراپوونىن رەخنا رەوشەنپىرى دەستىبىشانكەين:

رەخنا رەوشەنپىرى ب شىئوىكى سەرەكى سەردەرىن ل گەل نافەرۇكا بەرھەمى ئەدەبى دكەت و ژ بىراردانن پىشووخت دووردكەفەيت. ھەر دەلالەت و ھىيا و پەيوەندىەك دناف تىكستى دا كۇ پەيوەندى ب رەوشەنپىرى تىقە ھەبىت، گرنگىا خوە ھەيە ژبو شروفەكرنى. ل دوپف ئەفنى رەخنى فەرە رەخنەگر ب ھىشارى پىگىرىن ب ئەفان مىكالىزم و پىنگافان بکەت ل دەمى شروفەكرنى:

- خواندەنەك سەرانسەرى بو ھەموو ئافاھى تىكستى بکەت ژبو مەرەما تىگەھشتن و وەرگرتنا رانان و واتاين تىكستى.
- دەسنىشانكرنا ئەوان ھىياين زمانى و ئەدەبى يىن كۇ دەلالەتەك رەوشەنپىرى دىەخشن. گریدان و پەيوەندى دروستكرن لگەل روشنىرى و كاودانن سەردەميانە و گریدايى ژيانا جفاكىا ئىسەرى يان جفاكى ئەو تىدا دژىت. رەنگە رەوشەنپىرى ب شىئوىين جودا ل ناف مللەتین جودا ھېتە فەگورەستن و رەنگەدان بۇ ھەبىت، كۇ ھەر بەك ل گورەى ژىنگەھ و

(شتراوسى) تىگەھى رىكخستى ژبو چارچوفى رەوشەنپىرى دانايە، ب ئارمانجا دىاركرنا ھىزا (بىئاقى جفاكى و دىاردىن رەوشەنپىرى كۇ دگرىدايى ھندەك بىيات و ياساين فەشارتەبە د نەستى مروفىدا، ئەفە پىندى ب لىگەرىانەك دىارە ل گوتار و شىئوىن رىكخستى ئەوا مېشكى ھېز دكەت ژبو كۇمكرنا زانىرپىان لسەر جىپاننى، يان رىكخستنا واتاين يە؛ چونكى دىاردا زمانى و رەوشەنپىرى خودان ئىك سروشتن(38).

(شتراوسى) فەكۆلىن دنافەرا زمانى و پەيوەندىدا ئەنجامدايە و دەماوى ئەوى فەكۆلىندا ھەولدايە شىئوى رەوشەنپىرىا كۇمەك دەستكەفتىن مروفان و پىششەبرنا نەتەوھىان د گەلەك بواراندا بىبىت، ژەر ھندى دى بىنن شتراوسى بزاف كرىە گرنگىەك مەزن بەدەتە رەوشەنپىرى ب زمانى، رەوشەنپىرى لىويف دىتتا وى برىتە ژ شىوازى كۇ تاكى جفاكى لىويف دەھىت ژبو كارپىكرنا دنەرىتین خوەيىن رۆژانە يىن كۇ برىكا زمانى گەھشتىنە ئەوان(39). وەسا دىبىت كۇ زمان دەرپرەنە ژ رەوشەنپىرىا جفاكى چونكى پىشكەك رەوشەنپىرى ژرىكخستن و كەرەستىن گىشتى و نەرىتان و زمانى پىكەھىت؛ ژەرھندى فەكولەر ھەلادەت ژبو ئاشكرارنا رىستەيەكى ژ تىگەھىن كۇ زمانى و پەيوەندىين پىكەھانن سەرەكى گوتارا فەلسەفى يا سەردەمى د پەيوەندىا وى ب رەوشەنپىرى فە، كەواتە بەردەوام ھەول و فەگورەستنەموان پەيوەندىا زماشانى بو دىوارى دىاردىن رەوشەنپىرى و جفاكى دا، زمان دىاردەبەك رەوشەنپىرىە چونكى مروف دەماوئى پەيوەندىا زمانى دگەل يىن دىتر دكارىت رەوشەنپىرىەك باش دروستبەكەت، زمان ئەو لاپى ھەفپىشكە ژبو ھەمى شىئوىين رەوشەنپىرى و قەوارى رەوشەنپىرى بۇ خودىە، دىشىن بىژىن لىفى شتراوس ھەلوپىستى وى بۇ گوتارا فەلسەفى و زانستى مروفایەتى (الائىتروپولوچى) ژبو زانبا راستىا پىششەبرنا رەوشەنپىرى د رىكا ويا يا راستىى، ھەرەسا زقرىن بو فەكۆلىنن جفاكى يىن دەستپىكى ژەر ئاشكرارنا رەوشەنپىران و زانبا نشتىن نوى(40). لسەر ئەفنى (بىئاقى شتراوس تىگەھى رەوشەنپىرى تەكەز كرىە و گوتىە د فەكۆلىنن زانستى مروفایەتى، يى ھەبوونا مروفى سروشتى، بەلكو مروفە رەوشەنپىرىەتى دروست دكەت و بەدەستخوفە دىبىت، دكەتە سروشتەكى دىاركى ھەرەسا د سنورى جفاكى مروفایەتتدا نەكو دسنورى سروشتىدا بىگومان رەوشەنپىرىا رەسەن نەكو سروشتە، ب ئەفنى رەنگى شتراوسى بوچوئىت خوە ژ يىن بەرى خوە نوپكرن، ئەفە ئەوى چەندى ناگەھىبىت ب تى ھىزە و ناھىتە گورەين، نەكو ھىزا دەستپىكى و يان نوىە، چونكى مېشك ژىكجودانە ب

دناف وان روودان و راستياندا دژيت لى بىنى دروستيا وان بزائيت و باوهرفى پى بىنيت، ئەفە ژ ئەنجامى كارتىكرنا دەوروبەرە ب تايهت لايەنى تايىنى.

راسته نافونيشان بىنى ئىك پەيشە لى چىرۆكئىش شىيايه هندەك وئىنن نىزىك وى كۆمەبەكت، وەك (تىككەدانا سىنگى كچى) كۆ زفرىن د ئەنجامدانا كىرارىدا هەپە.

دىسان (چاقىن من لىبەر لىقنىن سەماين دلال و گىژن) چاف بخۆ وئىنى بازنى ددەت، سەرەراى هندى دەمى مرؤف يى گىژ لىدۆر خۆ دزفرىت. هەرەسا وئىنى (ئەرد يى گروفرە) و هەفەدم لگەل فى چەندى دىژىت (دقى كۆنى دا هەمى تىشت د گروفرىن، ئەرد.. سىتىر.. چاخ.. هزر.. مرؤف ژ خالەكى دەست ب هزركرنى دكەت و هندى چىت دى زفرىتە ئەوى خالى).

نافەرۆك: خواندانا ئەقى تىكسىتى هزرا خويندەفانى بەرەف رەوشەنبىريا زانستى دەت، كۆ چاوان دجقاكىدا (بەرى و تا رادەپەكى ئەۆ زى هەپە) ئايىن هەفتەرىپى زانستى رۆلى دھزركرنا خەلكىدا دگىزىت، هندەك جارن سەپاندن و نەويرىانا مرؤفان ژ لايەنى ئايىن نەچارىدكەپنە راستى و دروستيا زانستى داخى خۆدا فەشپىرىن و نەشىن دەرپىرن، دىكسىتىدا ب ساناھى هەست ب ئەقى هەفرىكى

دەپتە كرن. "ل بن رەشالا بىزارىن، تارى پىف دكەتە پرتىن من و دناف بىللىن چاخىن (پىشت كود)دا غەوارە دكەت. ئەزەكى غەوارە فەشاركانى دگەل ئاقابوونا

رۆژى دزكى كەونى دا و راپۇرتىن بەرؤفازى و ئومىدىن وەكى نوكتا دكەت." (44) گەلەك كەس دجقاكىدا خۆ رازى و نەچار دكەن داكو پەسەندا جقاكى

بدەستخۆفەپىن، ئەف كاودان شىسەرى بىزارىدكەت، لەورا زى وەك رەوشەنبەرەك ئەفە كرىپە كەرەستەپەك بۆ چىرۆكىن خۆ، بەلى شىسەرى زى وى ئازاد و تەنا ناكەت،

بىنى لاپەرا سىبى دئىتە پركن و تىككەدانا هزراپە، نەشىت راستيا وى بقىت دەرپىرت، يانزى لاپەر تىرا خەمىن وى ناكەت، وەك * سەمايا سامبا كا چاوان

بىنى لىقنە و داوونى سەماكەر دزفرىت جەمى خۆ، لىقنا هەموو ئەندامىن لەشى و هىزا وى تىرا دەرزابوون ژ سنوران ناكەت، شىسەرى زى هەمان هەلوپىست

لسەر لاپەرى هەپە "هەمى دكەفەنە بەرۆكا خامەى، وەغەرا خامەى زى ل سەر پەرى سىبى مينا تىككەدانا سىنگى تازىن كچەكا نەقوله ب ترس و سەھمە. ل بەر

سىبەرا فى سەھمى جىپان ناف پىستى مندا سەمايا سەمبا دكەتن و چاقىن من لىبەر لىقنىن فى سەماين دلال و گىژن". كەوانە بانگەوازا شىسەرى بۆ جقاكى وى يە.

شىئەپىن هزركرن و ئاستى روشنبىريا سەرەمى گهورىنان تىدا بكەت. لى ئەفە ب وى رامانى كۆ پىدقە تىكدانا ئەوان هزرىن سەرەكى بىن رەوشەنبىرى دەسپىكى تىدا روى نەدەت، داكو كارتىكرنى ل سەر بىيات و ئاستى وەرگرتنا تىكسىتى نوى نەكەت هەمبەر خواندەفانان.

● سەرەدەرەپەكا هىشارانە و وردىپانە ژبو چاوانيا دەستىشانكرنا سەرەدافىن هزرىن پىشكەفتى و رەوشەنبىرانە دناف بەرەمى دا و ل دوپرا دوپشچوون و لىنگەرىيانى ل رىژا لادان و گهورىنان دوهرگرتن و فەگواستنا وان بابەتاندا بكەت. ئانكو هندەك جارن هەفەركرنى زى دكرىارا شروكەرتىدا ئەنجامدەت.

● 4-نايت بىنى رەخەنگر ب شىئەكى هوشمەند ل وئىنن هوشمەند بگەرىت، بەلكو پىدقە ئەو رادى فەشارتانا دىكسىتى دا روهن بكەت و دەلالەتان تىدا ئاشكرىكەت. ئەف مېتودە كرىكىن ب لايەنى دەروونى و ئەتروپولوچى و جقاكى ددەت وەكو: هەستىن كۆمى و نموونەپىن بىند، پىرووزى، بىروبووەر، ئەفسانە و دىاردىن جقاكى و مىللى.

3. پىشكا دوونى: پراكىزەكرنا بىنەماين رەخنا رەوشەنبىرى لسەر كۆمەه چىرۆكىن "شەفا دوماهى" يا (جەلال مستەفا)

دپىشكا پراكىكى دا، ژبەر كۆمەكا چىرۆكىن شەفا دوماهىن ژكۆمەكا چىرۆكا پىك هاتىپە، مە بىنى دوو چىرۆك ((زفرۆك، كوشتنا خەوان)) دەستىشانكرىنە و شروكەرىنە بىنى ژىرنا چ پارچەكى، ژىكرتتا مە بۆ فان چىرۆكان ژبەر هندى بووئە كۆ هەر چىرۆكەك ژوان بابەتىن هەمەجۆرىن جقاكى و سىياسى و ئابوورى... بۆخۆفەدگرىت و لىنگەرىانا ئەفان زى كارى رەخنا رەوشەنبىرى يە.

1.3 چىرۆكا "زفرۆك"

(ناف و نىشان): هەگەر ژناف و نىشانى چىرۆكى دەستىپىكەن، شىسەرى شىيايه نافونيشان و نافەرۆكا تىكسىتى پىككە گرىدەت، ب رىكا ئىنانا وئىنەيان لىقن و زفرىن پەيداكرىپە و وسادكەتن لىقنى دھزرا وەرگرىدا دروستىكەت و بىخىتە دجىپانا وى ئافراندىدا. ژدەستىپىكا چىرۆكىن چىرۆكئىش خويندەفانى هىشارىدكەتن تاكو هزرىكەت و بزائىت بۆچى و چ تىشت (زفرۆك)؟ ب رەنگەكى چىرۆك هاتىپە دارىتن ژبو هىشارىكرنا جقاكى يە ل دۆر تىشتىن دجقاكىدا رووددەن. راستە خويندەفان

بۇ ۋى بارگرانيا مېشكى نەبوۋىيە بەلكو، يا ئەو بېزاركىرى و جىيان لېر تارى كرى شلۇفەكېنن ئەفسانەيى و ئۆلدارانە لىدور كەونى.

ئىسەسەر ۋەك رەشەنېرەك ھىزىر دكەت ھەر تىشت دەستىدايە و دىشېت گۇھارتى بىكەت، بەلى دراستىدا ئاخىقتا ۋى ئاۋازەك نەخۇشە و ھىندەك كەسېن ھەين نەقېن گۇھدارىكەن، لەورا زى ب دېتتا ۋى دىقفاكىدا ھىندەك مەۋف ۋەستىا پېن ل سەر ئەردى زېرەكو نە خودان (بۇچوون و كرىار و برىارن) و نەشېن پەسەندا راستىان بىكەن و ب دېتتا ئىسەسەرى ئەفە كەسېن مەرى نە و دەھمان دەمدا دىقفاكەكى مەرى پەرىسە، دىشېن گۇتارا لىسەر مەرىان بىقىسەن و سەمىنارا لىدور وان بېشكىشېكەن و پەسنا مەرىان بىدەن، ئەفە ل دەمەكى ۋەختى دىساخ دېن پويىتە و كرىكى بوون. دىقفا بىتتى بۇ ھىندەك كەسېن نەھەزىيە كو ئىسەسەرى ب (بىلافا) سالىۋخۇدايە، تىشتى لىدور ئەقان كەسېن پايەنزم زى بەئىتە ئىسەسېن خۇ ھەگەر راستى و دروستى و كىياسىيىن وان زى بىن، دى ئىسەسەر كەقىت بەر گلە و گازىندە و نەرازىبوون و نەخۇشېن، لەورا ھىندەك جاران ئىسەسەر نەچار دىبىت برەقىت.

"تە چ دىقتىن؟ ما نە ھوسايە؟"

جىيان.. جىيانەكا ئاقايە، بازار بازارى بىلافايە، ئەون ئەنى و سەرۋچاق، گولېت ب خوناڧ. چاق و گوە و خەفك و داشن.. ئەم فەدەمىن و ئەم دكەقىننى. دىناڧ گەھىت مەدا ئولكان دېقەن.. دەست و پى دىك دەنگىن و دىبىتە مېرەجانا رەقىننى. "(48).

ل ھىندەك جىيان ئىسەسەر راستە راست دەرىپىن ۋ خەمەكا دىقفاكى كرىيە و تىكەلى ھىزىر و وئېن ھونەرى كرىيە، ب فى ئاۋايى سەرنجراكىشى پەيداكرىيە "دىقنى زىقۇكىدا، سوار و پەھلەۋان مېنا پولىن دومىننى ئىك ل دوىڧ ئىككى دكەقن، (دىۋارىن خولە بەرى باروڧى دەھەرفن)، دروشمى دىزىن (ئەو دەستى تو نەشىنى بېرى...) ب ئالىسە، ل تەختى ئەنى يا نكراندېيە.

-ئەفە ئەۋە يا مەن كرى و تەقن بۇ داناي.

ۋىگرتتا نىچىران.

ۋى روزاينن فەرەشىننى، ۋ دەشت و لەيلانا

ۋ بەرمايېن مېز و بىنك و فەرەشىننى

ۋسەر جادان.. ۋىن دار و بەران.. ۋىن دەھمەنن

كەزى زەمران..

ۋ پەھلەۋانن مېرەجانا ھەلوەشىننى.

ھەروەسا ۋىلاين ھىزىرى فە تىكست ھەقىزىيا ھىزىرى يا ماموستا و مەلايى دىاردكەن، ئىسەسەرى قىايە ۋ دىاردەكا نەرىنبا ئايىنى لىدور كەونى رىزگارېكەت و خەلك ب رىزدى و كرىار بەرەف زانستى فە بىچن. "گۇنەھا ئىككى، پەيشە.

دەمى ل خاندنگەھى گۇننە مەن ئەردىن گۇرۇفە، كىزاتى ب گىيانى منداهات و سىن جارا فەرەشىيام. ب مەن ەزەماندن و ساس ب سەرىن مىداكەن و مەلاي نەفەرت ل علمى شەپىتلى كرن (بارەبى تول مە نەگىرى، مە ھەمى دەستىن خۇ سەر ئەفرازكەن." (45) ئىسەسەر ۋەك كەسەك رەۋشەنېر ل سەر ھىزرا مامۇستايى مایە و ئەفە دىمىشكى وىدا چەسپايە و شىايە خۇ زىدەيان لىسەر ھىزرا مامۇستايى بىكەت و قىايە بۇ لايەنگرىن ئايىنى رۇنېكەت كو ھەر تىشت دكەۋىدا گۇرۇفە.

سەرەرايى نەرىكەن ھىزرا مەلايى پەنابرىيە بەر رىار و باۋەرىيەك كەقن كو ۋىلاين لايەنگرىن ئايىنى فە دەھاتە ئەنجامدان ئەۋزى كرىارا (ەزەماندن و ساس كرن) ب فى رىكى تۆمەتبار چەند گۇنەھا بىكەت دىشېت بىچەندى پىتە تافىلكرن. "مەلاي نەدزانى كۇفرى پىن مەزىنر د دوىڧرا ھىن، ئىدى نەدوىڧرىام بىزىمى دىق كەۋىدا ھەمى تىشت دگۇرۇڧىن، ئەرد.. سىتىر.. چاخ.. ھىزىر.. مەۋف ۋ خالەكى دەست ب ھىزىركى دكەت و ھىدى بىچىت ھەر دى زىقەتەفە وى خالى "كەۋاتە بىتتى ئەردىن زىقۇك نىنە، پاشى بەردەۋام دىبىت و دىبىت: "ۋ ھىنگى ۋەرە بوپنە نىچىرەكا بساناھى بۇ زىقۇكى، نە مەن غەۋارە دكەت و دەرەكەفتىن زى سەرابە. دىقنى زىقۇكىدا ھىزىركەن دەرەكەكى كۆزەكە. باشتە تو ب تەناھى چاقىن خۇ دانىە سەرىك و دەستىن خۇ داھىلى. ھەمى بىزاق دگەھنە ئىك ئەنجام، ما سەيداي نەدگوت ئەردىن گۇرۇفە؟! "(46).

لىسەر فى دابىزى گەلەك تىشتىن دىقفاكى ئىسەسەرىدا دەھىنە ھىزىركەن و روىدەن و دىبىت ۋى سەرگەردان دكەت، لى تىشتى ۋ ھەمى نەخۇشەشت تىشتى نامو و نەبەرەقال و نەباۋەرىيىكى پىن زالە و راستى دىشېت "ھىزى ئەزى ساقا ئەف جىيانا بەر دىرايى ل سەر پەھنكا دەستى مەن بوو. مەن ھەمى تىشت تىدا دىبىت، چىيا.. دەريا.. ئەھرىمەن. ئەفۇرۇ پىشتى سەرى مەن ۋ گۇيا زەمىنى مەزىنر لى ھاتى، ھەمى تىشتا پىنگوھۇركاننى يا كرى، ھىشتەر دىڧىن، بىلەك ھەكەرا دىزىن، مەرى دىساخ، ساخ دىن ئاخى "(47) ئىسەسەر دەمى فىزى خواندن و ئىسەسېن و زانستى بوپى، دىقيا دىجىيان و كەونى بگەھىت و پىزانىنا كۆمەشەبەكەت دا راستى و دروستى يا كاركرنا كەونى بىزانىت، دگەھىت رادەكى ھەر تىشت دىجىيان و كەۋىدا دىبىتە، ئەفە

ئاگرى گوفەندى مە شاراند

(ھاي زىرىنى.. زىرىنى)

دنيا خوشە و دا بىچىنى" (49).

ل ھندەك جھىن دى خوئىندەفان پىدېفى ب تېھزىنى بۇ گەھشتىن ژ ھزرا شىسەرى "دناف چاقادا.. دناف داقادا.. دناف پىچولكىن ساقادا، من بىن فېركىنە ب خوۋقەمىزنى، ئەفە ھەمى حىنرا مەنە و ھىژ يا ماى. ئەزماين زفر و دىن بىن بىن بىن بەر دەستى من ھوى دىنە ھونەرى ئالىستى، قوناخ قوناخ فېرا دىچن. ياسايە فې بارىن ژ سەرى بو خارى يە، ژ ئالىستنا شاشكى بۇ دەستى بۇ پىلافى" (50) شىسەرى قىايە ئامازى ب مەلاقا بدەت كو بەردەوام خۇكىم دكەن، ھەر چەندە شىسەرى خۇ دىنىت و ھزر دكەت دى شىت ب پىنوسى خۇ وان گھۇرىت و دى كارتىكرى ل ھزرىن وان كەت ، بەلى ل داوون دەست ژ پىنا درىزترە ئەفە ژى راستىكە دناف جفاكى شىسەرىدا ھەيە كو چىنا رەوشەنىر چەند لىقن و شىسىنا ئەنجام بدەت ل داوون دىشەت رىزەكا كىم بگوھۇرىت.

ھەروەسا شىسەرى باس ل ھەفرىكا چىنا رەوشەنىر لگەل چىنا نەزانا دكەن، راستە بابەت ىن كەفە و ددەمەك دوىر دا ھەبوويە لى ھەتا نەو ژى بەردەوامە، شىسەرى دناف ھزراندا نىقوم دىت، ھزر دكەت دىشەت ھەرتىشى بىزىت و ئەنجامبەدەت، ھەروەكى وى سىياسەتمەدارى لىشت مايكروفونى دئاخىت كو ھىژ ھىژا وى يە "ئەفە ھەمى حىنرا مەنە و ھىژ يا ماى ..

ل پىشت مايكروفونى شەرى لەشكەرى ئەجنا دكەم، وەكى توى يا سەرا دىرپىم. ئولىا ل ھەواى ئاڧا دكەم و پىللىن جىرى يا تىشە دىنىم" (51).

خودى دلۇڧان ئەز و ھوین ژ رەنگ ئىك دىنە، سوز و پەمانا نوى دكەمەفە نامرى بو ئىك بىن. "وەكى يا دىار رادى دوودلې لىدەف شىسەرى ھەيە، ل ھندەك ھندەك جھان وەسا خۇ دىار دكەت كو ھەر تىشتە و ل ھندەك جھان ژى چ بەستى ناھىت، ل فېرى شىسەرى خۇ ژ سىياسەتمەدارى ژى بېزىر دىنىت، ژبەر كو دىشەت خواندەفانى خۇ لگەل چىرۇكىن خۇ خەمگىن و دلخۇشكەت، كا چاوان ئەو لگەل خەلكى ژىايە و دەھمان دەمدا وەرگر دزانىت شىسەرى بى دەستەلانىە ژى "تافىن بارانامە و ب من كولىكلىن دارا دىنە فىقى.. دكەنم، ھون دكەن، دگرىن، ھوین خوۋفەدقوتن. ل پىشت مايكروفونى دىمىزەتە ب خوۋفە، ھوین خو دلەوتىن.

ئەز تاج و ناف، ھوین ژى كالك و پىلاڧ." (52).

ل داوون دىشەن بىزىن راستە ھەفرىكا يا رەوشەنىر و ئولماران بابەتەك كەتواری يە و دكەندا ھەتا نەو مزارەك گەرم بوويە، لى بىورىنا وەختى گەلەك باشتر بوويە، ھەرچەندە گەلەك جارا رىخىن دژوار ل شىسكاران دھىنە گرتى لى دەربازبوون ژ ئەفى قالى ژى دىزىت بۇ پىشكەفتنا زانستى و زۆرپوونا رىژا خوئىندەوار و رەوشەنىران كو شىايە كوترولى لسەر راستىا روودانا بکەن.

ژىلى ئەفى ھەفرىكى شىسەر وەك رەوشەنىرەك شىايە دچىرۇكا خۇدا وىن بىن رەوشەنىر و مەلاقا، ھەروەسا رەوشەنىر و دەستەلانى دىارەكەت. ئەركى مە ژى وەك رەخەنگرىن رەوشەنىرى دىاركرنا ئەفان ھەفرىكا بوويە و لگەل شلۇڧەكرى ل جھىن پىدېفى.

2.3 "چىرۇكا كۇشتنا خەوان"

چىرۇكا دووى كو بوويە كەرسەتى پراكتىزەكرنا قەكۇلىنا مە، چىرۇكا ((كۇشتنا خەوان)) ھ ژ كۇمەلە چىرۇكىن "شەفا دوماھىيى".

دەربارەى نافوئىشانى چىرۇكى، خەون واتە پەنابرن ژۇ خەيالەكى كو دكەتواریدا بەدەستەكەفىت، ھندەك جاران ب شىستى و ھندەك جاران ژى ب ئاشكەراى دىروست دكەن، و ھىقى خواز ژ بىخەمەت بجهىن بىن و گەھشتنا وى دىزىت، كۇشتنا خەوان كۇشتنا خودانى خەوانايە.

شىسەرى كۇمەكا وىنە و رویدانان بەحسكرىە كو گرېداى خەونا كارەكتەرانە، ئىك ژوان ژى (رۇناك) ھ گەلەك ھىقى و ئومىد دگەنجاتىا خۇدا ھەيە بەلى ئەفە ب دەربازبوون ژ سنورى وەلاقى وى بۇ دەستى بن ئاخ دىن، ل جھى خەنا و شەھىانا وى دىنە دىمەن خۇناوى و ل جھى دەنگى تىلىلى و خوۋشیا دىتە دەنگى ھاوار و زىارا، بى رەنگى داوى ب خەونىن وى دەھىت و دىنە نەمانا ژيانا وى "ئەف شەفە سەرخەنايە، رۇناك بوپكە و كچىن گوندى ھەموو ل دورا درىزىن، دگەل خەنا شىلان نارىنكى بۇ دىزىن، چاقىن وى دكداىنە و بەژنا وى خەملا بوھارى و بىھنا ھەلال و بەبىن و گولین كوفى ژى دەھىت. ئەف شەفە دى قەگوھىزىن ب دەنگى گرى و زىارا ژن و زارووا دگەل چاقىن كىداى و خەملا بوھارى و بىھنا جاترى و ھەلزى و ھەلال و بەبىنا دى ل فى بىبابانى ل سەر رى يا مەدبىنى، پائىتەختى خەلىفى بوسلمانان دى ھىتە بن ئاخكرن" (53).

دەربارەى بابەتىن چىرۇكشىسى قىايى دى چىرۇكىدا بەحس بکەت، مژارىن جفاكىنە وەك رەوشەنىرەك لگەل وى چەندېدا نەبوويە و رسوا و شەرمەزاركرىە، ل ھندەك جھان ب شىوەكى راستەوخو دەربىر ژى كرىە و ل ھندەك جھان ژى ب تايەت

هاتىيە كرن، (رۇناك) دل ھەيە پىرسىيارىكەت دىي كىفە بەن و دىي چ لى كەن، لى نەشېت دەربىرېت ژېرەكو رىك ب كەسى ناھىتە دان لىپىسىنى لگەل شوپىرى بىكەت "چاقىن وئى دوو كافي بوون روندىك ژى زوھا نەدبوون. دگەل باي دكر، رەوشى ئاف ترومبىللى دا وەسانەدەمى رىك درىژ دىيەت ھەر ئىك ژىن دى دىپرسىت ژ كىفە دەھىت دىي كىفە چىت، لى دەمى ترومبىللى دا ئەوا ھەفركانى دگەل باين فەلەكى دكەت كەس ئى پىرسى ژ كەسى ناكەت. كەس ناپىژىتە كەسى خۇ شەپىزە و دامابى." (56)

ئەف پىنشىلا مافا دگەھىت وى ئاستى مرۇف لېر سىنگى دەپكى دەھىتە راكرن و ونداكرن و چارەنقىسەكى نەدىار بۇ دەھىتە دانان ئەف كىيار دىژى مرۇف و مرۇفابەت يە، سەرەراي ھىندى د ئابناندا پىندى يە مرى بەننە بن ئاخ كرن، ل قىزى ئەف ماف ژ مريان ژى ھاتىيە وەرگرتن و كەلەخى وان دىيەتە خوارنا گىيانە وەرەن. "پىرەنەك ژ رەخفە رونشت بوو:

- نە تو بتى ھۆسايى، باوهرىكە ھەردوو كورىن من زى بن سەروشون چوون. نزام ل جھەكى دساخن، يان نەل نەلەكى دىرندە كەلەخى وان دخۇن.

- خالەت، يا چووى چوو، گىيا من يا ژنەو وئەفە، ئەگەر مرن بىت ئەو بۇ مە داوۋەتە، لى ئەز تىشتەكى ژمىرنى خرابىتر دىرسم." (57) وان ساخى نەفيايە ژېرە بىن دلۇفانبا زالمۇ ئەشكەنچە دانان وان يا ھۇفانە و ترس و برسا ب سەرى خەلكى دىئىنان و مرن خواسىتىنە ژېرە دلۇفانبا خودى. كەسىن سوارى ترومبىللى دىن ھىشى و رەشىن بوون "رۇژا دووى تارىن ترومبىللى گەھىشتە سەر خىزى، ئىدى نەدكارى وەكى بەرى خۇش بىت، دىسا دىترومبىللى دا ھەندەك دىت بوون..

- ھەندەك زىارەكا بى دەنگ دكرن و تى چاف و گەورىن وان تاگر و گرى بوون." (58)

ج. ھەللكرنا كۆشتى: كەسىن ھىزا تىرۇرسى ھەين ئەو كەسىن خۇ كرىنە نونىەرىن خودى لىسەر عەردى، ھەر كەس و ھەر تىشت دىن دەستەلانا واندايە، ھىزىدكەن كارىن ئەنجامدەن رىكا خودى يە و بەھىشت جھى وانە، ئەفە ھاشىل ل ھىندى دكەن كو گونەھا مەزن ئەوۋە خودى روھەك دايدىت

ھەگەر بابەت ئابى بىت ب رەنگەكى ھۆنەرى دارىتە، جوانكارى لگەل راستىيا كەتۋارى تىكەلكرىيە. دەربارى دەستەلانى زۇردارى ئەو دلكران كرىيە و چ بدەستا نەھاتىيە ژىلى فەگۋاستىنى لىسەر لاپەرى، ھەر وەكو:

أ. ب زورى دەرگىن جھى خەلكى: ھەر كەس ل ئاخ و سىروشتى خۇ تەنايە و ب تايەت كورد ل كوردستانى، ژېرە وى سىروشتى پىرى دار و كەسكىتى و شىرشا ئافى و قەبەبا كەوا. ھىلانانى فى دىمەنى گەلەك جوان كارەكتەرا چىرۇكى (رۇناك) خەمگىن دكەت ژېرە وى ھەستى كو ئىدى ناينىت فە و رەنگە وىرانكرن ل دوپقرا بىت و رەنگە زىفرىن زى مەحال بىت، خەلك دىرن جەين نەدىار و زىفرىن نەبو. دىنى چىرۇكىدا شوپىر بىن ترس و دلۇفانى بىن لىسەر پانزىننى دادانا و دىفيا ترومبىللى ھەفركى لگەل باي بىكەت "بەرى ترومبىللى كەتە ژوردانى، وەسا خوش دجو و ھەرەكى دىفيا بەرى باي راکەت. رۇناك لىسەر ملى خۇ زىرى، بەرى خۇدا ژدەفە، گاف بۇ گافى چىا و كەسكىتى دىلاننا پىشت خۇ. ھەستەكى بىز ل نك پەيدا بوو كو ئىدى فان چىا و دارورەر كەسكىتى ناينىتە. ب چاف و دلان يا خاتروخاستىنى دگەل داروبەران، ئاف و چىا و كەسكىتى دكەت." (54) ھەندەك كەس ژىو پەيداكرنا نانى ژيانا رۇژانە خۇ نەچارەكەن پىگىرىن ب فەرمانا دەستەلانىدار و زۇرداران بىكەن، ل قىزە شوپىر نەچارە ل نەفەران گەدارنەكەت و ل چ جھان نەراوەستىت ھەتا نەگەھىت جھى مەرەمى ھەگەر نە دى ب توندى ھىتە سزادان و دىسان چ زالگەھ زى وى ناراوەستىنن ژېرەكو دزان ترومبىللى لىسەر ب چ جھى فەيە "رۇژا دووى يە ترومبىللى ھەفركى لگەل دەمى دكەت و ل چ جھى گىرۇ نەدبوو، جھى وى دىفيا ترومبىللى رانەوەستا، كوئىرۇلى شوپىرى زى بىن دەستى ئىكى دى دا. فەرمان ھاتنە دان كو ل چ جھى رانەوەستىن.. ب لەز بەرەف خوارى بىن.

- ھىندى دىشىن خوۋە ژ پىنچاقىن خەلكى فەدەن.
- دىناف باژىران دا دەربازنەبن.
- بو ئاف فەخوارنى و دەست ئافى زى ل چ جھى رانەوەستىن ئەف فەرمان بىنى شوپىرى دزانىن." (55)

ب. بىركرنا ئازادىن: مرۇفى مافى ژيان و پىرسىياركرنى ھەيە نەخاسم ھەگەر بىرىار گىردايى تاكەكەسى بىت، دىنى چىرۇكىدا پىنشىلا ئەرك و مافىن مرۇفان

و مروف وى روحي ب زورى بستينيت، هزر دكهن كه سين نه هينه لگهل
وان كافرن.

”ل في بهرين

بياقهنك في سنوره

پيتلين باي ژ جهنه ما بوسلمانان دهين

ئهف ري په دجيتته مه ديني

پايتته ختي ئمپراتوريه تي. ”(59)

كوژهك ب هندی دهاته رازيكرن كو كه سين د ريكا ئابني دا دهينه كوشتن
حوري و پهرى بههرا وان، ل ويري ئيان نمونه بي په، ههر تشتي بخوازي
لبهر دهسته و پي ئازاده لهورا لهي كه رين پهرى مروف سرژيدكرن،
تالانا گهنم و كه ره مستين خهلكي دكرن و بو فه رمانه وايا دبرن، ژبه ركو ب ديتنا
وان رازيكرن فه رمانه وايا رازيكرن خودايي په.

”دفي ريكي داكاروانين كه نيزهك و جيريان

كه رين پهرى و بارين گهني

ژ شامي و كوردستاني

بو ميري بوسلمانان دبرن. ”(60)

كهواته بازركاني ب مروف و كهل و پهلان دهاته كرن، ئايهت ل ديف حهز
و تينگه هشتنا خو شروفه دكرن و دتيخستنه بهرزه ونديا خودا، ب ديتنا وان
كه سين ل دويش فه رمانى دچن و دهينه كوشتن و نه زرفن؛ ئهفه ژ ههر
كهسى به خترن ژبه ركو ل به هشتي ههر تشت في ل هيشيا وان.

”ئهف ري په ترانزيتنه كا بازركاني بوو

بوسلمانان ئايه تين خودي

بو باكوري دبرن و

ويقه جيري و گهنم و

كه رين پهرى دئينان. ”(61)

چيروكتيس وهك كه سهكي رهوشه نير دزي فان بيروباوه ران بوويه، ب
تايه تي راسپاردنا روحي ژ خودايي بو زورداران، ديسان هه لالكرنا تالان
خهلكي.

”ئهف ري په

دجيتته مه ديني

بو سه ر قه بري پينخه مبه ري بوسلمانان

جهني كو ته رازي و ميزان لي دهينه دانان و

چاره شيسي ههر كه سهكي لي دهينه

دياركرن و ل گور دادوه ريه كا

خودايي پارچين نه ردی ل به هشت و

جهنه مان دهينه ليكفه كرن. ”(62)

ئهف زورداريه ب دريژاها ديروكي ب پلان بوويه، كو ژ دوريچكرنا
سه رتانه سري يا دهقري و جوداكرنا ژن و زهلامان ئييك و دوو بوويه، ژ
لايه كيغه دا ههست ب لاوازي بكن و هزرا وان لسهر هه فپشكين وان
بيت و ژلايه كني ديه ريگري بول زيده بوونا ششه كي كو زورداران نه فيت.
دوريچكرن ب رهنكه كي دوريچكرنا هيشي و ئوميدن خهلكي بوويه ژ
رهگهز و زي بين جودا. لغيري ديسان (رؤناك) به حسا خو دكهت كو يا
خواستي بوويه، ئوميدا وي گه هشتن بو هه ميژا لاوكي بوويه، وهك دوو
گولين جوان ب ئه فينا خو به يننه ئاقدان، داوهت و ديلانا وان ل ناف چياين
بلدين كوردستاني و ميرك و كاني و روبارين ويذا به يننه گيران، ل بوهاره كا
گهش گه شين بن و بن خودان زاروكين جوان.

”بيره ژني گوت:

هاتن دهو روبه رين گوندي ب تانك و زريپوشان گرتن، خهلكي گوندي
هه موو خره كنه سه ريك و ژن و زهلام ژ ئيك جوداكرن ههر ئيك ب
لايه كيدا رايچان.

رؤناكي ب دنكه كني بلند گره گري.

ئهز خاستي بوم.

دوو گولين كويشي دلاتا چيايه كني بلند را

بينه نا ئيك و دوو هه لدكيشن

دبندا ميرك و كاني و روبيار

دسه ردا ئاسانه كني بلند و شين

دناف وينهي دا دوو گولين كويشي

ئيك و دوو هه ميژر دكهن و خونا فا

سه ر به لگين ئيك دمليژن.

ل قیرى كهسى پیندقى ب سیهری و ئافا تهزی نینه. كهسى پیندقى ب شهف و روژا و كهنى و دلبارین نینه. ل سهر رى یا پایتهختی بوسلمانا همموو ده‌رگه‌هین جهه‌نمه‌ی دفه‌کرینه. نه‌ف چه‌کدارین ل فی کارى رادین نوینه‌رین خودینه و فه‌مانین وی بجه دئین. نه‌ف شه‌فه دئ کومین مروّفان ب گری و زیارین وافه بن ئاخ بن." (65)

د. تابه‌مه‌ندی یا کوردان: به‌هرا پترا کوردا چه‌ز ژ هه‌فالینی تیکه‌لای دکن، هه‌روه‌کی وهه‌فالینه‌ک دناقه‌را پیره ژن و کچه‌کا گه‌نج ب ناڤی (روناک) د ترومبیلی دا دروست دیت، سه‌ره‌رای جیوازیا ته‌مه‌نی دناقه‌را هه‌ردوو‌اندا، لی چاره‌شیس ئه‌وان ئیکه ئه‌وژی گوه‌ورینه دژیانی دا، ژیا‌نه‌کا ساده به‌ره‌ف ژیا‌نه‌کا سه‌خت.

"دېشتا ترومبیلی دا، پیره‌ژنی میده‌کا خو فه‌کر و هنده‌ک نانی رهق ئینده‌ر و پرتک دا (روناک)ن، تو بخو من ددان نین، من دل نینه، ژیا‌نه‌کا مه ژبو ویشه‌خارن و فه‌خارن و كهنى و شستن نابن، دئ رهوش ب ئاوايه‌کى دى بریتسه‌جیت. ب ئاوايه‌کی چ جارن د خه‌ون و خه‌یالا مه دا نه‌بوو." (66)

هه‌دارا وان ب ئیک دوو ده‌یت، پشتی فه‌گیرانا چیرۆکین ئیک و دوو؛ روّناک ب گرین ته‌نا دیت، پشتی سه‌رى وئ دکه‌فیت سه‌ر ملی پیره‌ژنی ده‌خه‌یل دچیت و خوزیا ب بالندا ئه‌سانى دخوازیت و سه‌ره‌دانا کافلی گوندی خو دکت، گه‌لی و روپیار و کایا دبینیت، ده‌خه‌یالدا دخوازیت بالنده‌هیت وئ بفرینیت دا بیهنا سروشت و ناخا خو هه‌لکیشابا.

"روناک ب ده‌نگی بلند کره‌گری. پاشی سه‌رى وئ کته سه‌ر ملی پیره‌ژنی، چیچکه‌ک ل ئه‌سانی دفری، هه‌می توخیب و ئاسته‌نگ دهرین. ل هنداڤ که‌فر و جیا، ل کافله گوندا، گه‌لی و روبارا دفری. دادا سه‌ر لیثا کایه‌کى.. ده‌همه‌نین خو هه‌لادن و پین خو پین سه‌ی کره‌د ئافا ته‌زی دا، تزی سنجی خو بیهنا جاتری و هه‌لزی و ته‌فری یا کر..

ل لاتکه‌کا بلندا وی چیاپی سه‌رى وئ دناڤ مژی دا به‌رزه‌بووی، دوو گولین گه‌نی دناڤ دیلانه‌کا گیا و کولیکادا ئیک و دوو هه‌مبیزکربوون و بیهنا ئیک د هه‌لکیشان و خوناڤا سه‌ر به‌لگین ئیک دمین." (67)

ل قیرى هه‌ستین غه‌ریبی و ئازارین دیراتی به‌رچاف دبن، ده‌می وینی چیاو روپیار و سروشتی وان ده‌ینه دهرزیدا، کو ئه‌و وه‌سا هیشی دکن کو بانه

ل سه‌رى لانی دیلانا گیاین

چیاپی و کولیکین بوهارینه

دناڤ لاتین

دوو گولین کوپی

ژ توزا به‌فری خو دادقوتن و

ده‌ست دستوی ئیک دوهرین و

قه‌ستا ناڤ دیلانی دکن." (63)

سه‌ره‌رای داڤیزا تیروستی چیرۆکنیس به‌حس ل ده‌سته‌لاتا تونده‌وا سیاسی دکت، دیاره چیرۆکنیس دیده‌فانی روداین راسته‌قینه بوویه، هه‌لبه‌ت نه‌ف زۆرداریه ب پلان و فه‌رمان بوویه که‌سین نه‌ف کار ئه‌نجام‌ددان هزر‌دکرن چ جارن شکه‌ستن بو وان نینه، که‌س لیبرسیتی لگه‌ل کریارین وان پین هۆڤانه‌ناکت، له‌ورا رى نه‌ف سه‌را به‌رده‌وامی ب دلوڤانی لگه‌ل خه‌لکی دکرن که‌سین ژین سنیله‌ین و ویشه ب تابه‌ت نیر ب (زه‌لام) ده‌زمارتن ب وئ مه‌ره‌می له‌ر ئه‌شکه‌نجه و کوشتنی دکهن." چیرۆکنیس دبێژیته: له‌شکه‌ری دۆزین گوندی گرتن، خه‌لکی گوندی هه‌موو خره‌فکه‌نه سه‌رنک.. ژن و زه‌لام ژئیک جوداکرن، زارو دانا دگه‌ل ژکا. کوره‌کی سنیله خو تیک بریو دا بده‌نه دگه‌ل زارو‌یان، لی نه‌ف سه‌ره‌ک ب نک فه‌ چوو چنگلی وئ گرت و ژناڤ زارو‌یان کینشا و هندی شیای پینه‌نه‌ک ل بن زکی وئ دا و هه‌فتیه ناڤ کوما زه‌لامان." (64)

ل قیرى دیتنا چیرۆکنیسه‌ی به‌رامبه‌ر سیاستا توند و نه‌ره‌وایا عه‌ره‌بان به‌رامبه‌ر گه‌لی کورد دیاردیت. کو ئارمانجا ئه‌وان بتنی ده‌سته‌لاتداری و ژناڤهرن و کوشتن بوویه، چ گرنگی ب مافین مروفی نه‌ددا نه‌ف تابه‌ته‌ندی یه‌تشته‌کئ سه‌ر نه‌بوو ژ عه‌ره‌بان، چونکی هه‌ر ژ که‌فن دا ب زورداری و هزرین خراب د به‌رنیاس بوون نه‌فه‌زی دزفرینه وئ په‌روه‌ده‌یا نه‌دروستا لسه‌ره‌تیه ئافاکرن.

"ده‌نگی راهه‌ستیانا ترومبیلی هات..

ل سه‌ر رى یا پایتهختی بوسلمانا، هندی چاقین وی قه‌تره دکرن ده‌شت و له‌یلانه، کومین مروّفان تزی سه‌ر ئیکن.. چاقی روژی ل نزمترین ئاسته و مروّف دکاریت کومین ئاگری ببینیت و گوه ل ده‌نگی فولکالین وی بییت.

زى دچىرۇكا ((زفرۇك)) دا رەنگە دەتتە . بابەتق چىرۇكا ((كۇشتنا خەونان)) رەنگە دانا بابەتقن سىياسى و كەلتۇرى و ئەقىنيە.

- ناهەرۇكا چىرۇكا ((زفرۇك)) ھزرا خواندەقانى بەرەف رەوشەنيرىيەكا زانستى دہت، شيسەر وەك رەوشەنير دخوازىت زانست جھى ئاشۇپىن بگريت. چىرۇكا ((كۇشتنا خەونان)) ھزرا خواندەقانى بەرەف رەوشەنيرىيە سىياسى - جفاكى دچىت، شيسەر وەك رەوشەنيرەك ب رىكا چىرۇكا خۇ بانگەوازا نازادىن دزى سستەم و زۇردارىن كرىە.

5. لىستا ژىدەران

1.5 پەرتوك

1.1.5 پەرتوك ب كوردى

1. جەلال مستەفا، (2007)، شەفا دومايى، ج 1، چاپخانا ھاوار / دھوك
2. عبدى حاجى (2008)، چەند تىورەكىن رەخنا ئەدەبى، ج 1، چاپخانا جھى ھاھم، ھەولر.

2.1.5 پەرتوك ب ەرىبى

1. أم. د. اوراد محمد، (2017)، النقد البقافى - قراوه تعاقبىيە فى مقارباته التأسىسيه، جامعە بابل مجله العلوم الانسانيه / كليہ التريه للعلوم الانسانيه / المجلد 24 / العدد البانى حزيران.
2. أريبر إبراهيم، ت. وفاو إبراهيم ويخرون، (2003)، النقد البقافى، تمهيد مبدئى للمفاهيم الرئيسيه، القاہرہ.
3. اسمهان بوعلى، إيمان ريمكى، 2016-2017، النقد البقافى عند يوسف عليات، اشرف استاژ: ھاشمى قاسمىيە، جامعە العربى، قسم لغە العربىيە.
4. سماعيل فاگىمە زھرہ، (۲۰۱۷)، الحكاب النقدى المعاصر وئليانہ الإجرائىيە فى مقاربه النص الشعري المعاصر عبدالله الغزامى أُموزجا، أگروحه دكتوراه، جامعە جىلالى لىاس، الجزائر.
5. عبدالله الغزامى، 2005، النقد البقافى (قراوه فى الانساق البقافىيە)، دار البيجاو، المركز البقافى العربى، لبنان - بيروت.
6. فينشت ليش، 2000، النقد الادبى الامريكى من البلاينيات الى البانينات، ت. محمد نجى، المجلس الاعلى للبقافه، القاہرہ.

2.5 نامىن ئەكادىمىيە

1. بسام عبدالكرىم دخيل، 2018، ممارسات النقد البقافى فى الفن العالمى المعاصر، جامعە البصره، كليہ الفنون الجميلہ، رسالہ ماجستىر، البصره.
2. رفعت اسدادى عبد حسون، 2015، شعر ابى العتاهىيە (دراسه فى جوو النقد البقافى)، رسالہ ماجستىر، كليہ الادب، جامعە القادسيه.
3. شتوان حمزہ، النقد البقافى فى الثريه الأديبه عبد الله الغزامى أُموزجاً، رسالہ ماجستىر، الجزائر.

3.5 گوفارا

1. نادىه ايوب عيسى ويخرون، الانساق المجره فى رسوم كاقم نوير من منكور النقد البقافى، مجله جامعە بابل للعلوم الانسانيه، المجلد ۲۷، العدد ۲، 2019.

4.5 سايتىن ئەلكترونى

بالندەيەك چويك داكو ھەرچ نەبا دەسر وى جھىدا دەربازبان و ديتبا، وىنى ھەردوو گوليت گەنى كو ھەف دوو ھەمبىز دكەن وئەيەكى ھەست ھەژىن و كارىگەرە دەرونى (رونكى) دا. ئەم دشىن بىژىن كوخمە، دىراقى، خوشى، ھەژىكرن، برس، ترس و.....ھتد. وئەيەن دەرونى يىن ب نازارن چونكى نەبتى د نەخوشياندا نازارھەنە بەلكو، زورجاران دىراتيا ھەژىكرنا جھەكى يان كەسەكى دىننە نازار ھەرچەندە ھەژىكرن خوشى يە.

ئەقە ژى ھندەك نمونە ژ وئە و ھىلاين كۆمەلە چىروكى كو دتەقى خستەى دا ھاتىنە دياركرن :

وئە	ھىيا
پىرەژن	راپردوو - سەروور
رونك	ئومىدى
بەفر	سپاى - باقتى
ئاكر	سوتن - دىكىل
ئاف	ژيان - ھەبوون
كول	كەشىنى - نازكى جوانى
زارۇك	بىن كۆنەھى
زەلام	ھىز - دەستەلات
مەلا	بانگەواز
خلولە	سستى
	زفرۇك
	بەردەوامى

4. ئەنجام

ل دومايىا قەكۆلىنى كەھشتىن ئەقان ئەنجامىن ل خوارى دياركرى:

- رەخنا رەوشەنيرى ئىكە ژ مېتۇدىن نوى يىن رەخەنى كو گرنگىن ددەتە ئاف و ھۆكارىن دەرقەبى تىكىستى، سەرەراى تىكىستى گرنگىن ددەتە ھەبوون و كاراكرنا دام و دەزگەھان دئاف جفاكىدا.
- گەلەك جارن بابەتقن پشت گوہ ھاقتى يان قەدغەكرى دىننە سنورى قەكۆلىنا رەخەنكرىن رەوشەنيرى، ئەقە ب مەرەما پىشقرنا جفاكى يە لگەل ھندى پىرۇزىن جفاكى و داب و نەرىت و بىروباوهران لەرچاف وەردگريت، لەورا ب رەخەكا ئايدولوزى، ھزرى و بىروباوهرى دەيتە نىاسىن.
- بابەتق ھەردوو چىرۇكىن ھەلبىزاتى ((زفرۇك)) و ((كۇشتنا خەونان)) ژ كەلتۇر و كەتوارى جفاكى كوردى ھاتىە وەرگرتن، و رەنگە دانا ژيانا بۇرىنە، بابەتق چىرۇكا ((زفرۇك)) ھەتا نەو ژى وەك ھز ماىە بەلى رىژەكا كىمە، راستە ئاىين و رەوشەنيرىيەت دتىگە ھشتنا گەردوونى دا نىزىكى ئىك دىن، بەلى ھندەك جارن ھەفركى و دوو بەرەكى دئاف چىناندا دروست دكەت، ئەقە

1. <http://www.alriyadh.com/290735>، مجلة الرياض، عدد (14374)، الخميس، 2007 نوڤبر.
 2. حاتم حميد محسن، الثقافة والحضارة من ثقافة النخب الى ثقافة الجماهير، من الموقع الكتروني، <http://www.google.com/amp/s/amp.annabaa.org/Arabic/author/articles/14948/18-4-2018/9:56P.M>
 3. علي بدر، كلود ليفي شتراوس حول ميدان الدراسات الادبية من حال إلى حال، من الموقع الكتروني الاتية: <http://www.addustour.com/m/articles/455411>
 4. فريدريك جيمسون، ت. أحمد حسان، ما بعد الحداثة: منطق الثقافي للرأسمالي المتأخر، مجلة الجراد، مارس 1994، ص 132. من الموقع الاتية:
 5. محمد زيطان، مفهوم النقد الثقافي و أهم مرتكزاته المنهجية، من المواقع الالكترونية الاتية: <http://pulpit.alwatanvoice.com20/2/2019>
 6. نظرية النقد الثقافي، عبدالامير عباس، uonbabyon.edu.ia 9/12/2016.
- ### 5. پەراوێز
- 1- بسام عبدالكريم دخيل، (2018)، ممارسات النقد الثقافي في الفن العالمي المعاصر، رساله ماجستير، جامعه البصرة، ص 48.
 - 2- عبدالله الغزالي، (2005)، النقد الثقافي قراوه في الأنساق الثقافية العربية، ك3، الدار البجاو، ص 21.
 - 3- <http://www.alriyadh.com/290735-3>، مجلة الراج، عدد (14374)، الخميس، 2007 نوڤبر، ص 21.
 - 4- محمد زيان، مفهوم النقد الثقافي و أهم مرتكزاته المنهجية، من الموقع الكتروني الاتي: <http://pulpit.alwatanvoice.com20/2/2019>
 - 5- رفعت اسدادي عبد حسون، 2015، شعر أبي العنابي (دراسة في جوو النقد الثقافي)، رساله ماجستير، كليه الادب، جامعه القادسيه، ص 13.
 - 6- عبيد حاجي، چمند تيوره كين رهخنا نهدهي، ج 1، چاپخانا محي هاشم، هموليز، ل 100.
 - 7- رفعت اسدادي عبد حسون، 2015، شعر ابى العنابي (دراسة في جوو النقد الثقافي)، ص 15.
 - 8- عبيد حاجي، چمند تيوره كين رهخنا نهدهي، ل 101.
 - 9- د.ميجان الروبلي و د. سعد البازعي، دليل ناقد الادبي، ص 309.
 - 10- ميشيل فوكو، يورجين هارماس، بيتل بيرجو، ماري دوجلاس، 2008، التحليل الثقافي، ت. فاروق احمد مصكفي و محمد حافظ دياب و اخرون، المركز القومي للترجمة الجزيرة- القاهرة، ص 167-168.
 - 11- هيمان ژيندر، ص 8.
 - 12- عبدالله الغزالي، 2007، النقد الثقافي قراوه في الأنساق الثقافية العربية، ص 87.
 - 13- بسام عبدالكريم دخيل، 2018، ممارسات النقد الثقافي في الفن العالمي المعاصر، ص 5.
 - 14- عبدالله الغزالي، 2005، النقد الثقافي (قراوه في الأنساق الثقافية)، دار البيجاو، المركز الثقافي العربي، لبنان- بيروت، ص 8.
 - 15- بسام عبدالكريم دخيل، 2018، ممارسات النقد الثقافي في الفن العالمي المعاصر، ص 10-11.
 - 16- فينشت ليش، 2000، النقد الادبي الامريكي من الهلايينات الى الهانينات، ت. محمد نجبي، المجلس الاعلى للثقافة، القاهرة، مصر، ص 104.
 - 17- عبيد حاجي، چمند تيوره كين رهخنا نهدهي، ل 101.
 - 18- بسام عبدالكريم دخيل، 2018، ممارسات النقد الثقافي في الفن العالمي المعاصر، ص 9.
 - 19- هيمان ژيندر، ل 13.
 - 20- بسام عبدالكريم دخيل، ممارسات النقد الثقافي في الفن العالمي المعاصر، رساله ماجستير، (البصرة: 2018)، ص 48.
 - 21- أ.م. د. اوراد محمد، النقد الثقافي قراوه تعاقبيه في مقارباته التأسيسي، جامعه بابل مجله العلوم الانسانيه/ كليه التربيه للعلوم الانسانيه / المجلد 24 / العدد الثاني حزيران، 2017، ص 7.
 - 22- هيمان ژيندر، هيمان لاڤره.
 - 23- عبدالله الغزالي، النقد الثقافي قراوه في الأنساق الثقافية العربية، ك3، (الدار البجاو: 2005)، ص 72.
 - 24- هيمان ژيندر، ل 73.
 - 25- أ.م. د. اوراد محمد، النقد الثقافي - قراوه تعاقبيه في مقارباته التأسيسي، ص 5.
 - 26- أ.م. د. اوراد محمد، النقد الثقافي - قراوه تعاقبيه في مقارباته التأسيسي، ص 73.
 - 27- عبدالله الغزالي، النقد الثقافي، ص 63.
 - 28- أ.م. د. اوراد محمد، النقد الثقافي - قراوه تعاقبيه في مقارباته التأسيسي، ص 63-64.
 - 29- عبدالله الغزالي، النقد الثقافي، ص 67.
 - 30- عبدالله الغزالي، النقد الثقافي، ص 70.
 - 31- عبدالله الغزالي، النقد الثقافي، ص 74.

